

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคน ให้เป็นคนที่สมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และทักษะ คุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกที่พึงประสงค์ รวมทั้งสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต (จิราภรณ์ ศรีคำ, 2548 : 1) สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับ การจัดการศึกษาในมาตรา 49 ไว้ว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายและได้บัญญัติ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไว้อย่างชัดเจน การจัดการศึกษาของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและยกย่องเชิดชูส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา และมาตรา 58 (2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วม

ในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นๆ ให้แก่สถานศึกษา มีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ตามความเหมาะสมและความจำเป็น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้ปกครอง ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541 : 6-34)

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2546 : 33) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในมาตรฐานที่ 14 ด้านกระบวนการ ไว้ว่า สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา โดยมีตัวบ่งชี้ว่า ผู้บริหารและครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ในการร่วมกันจัดการศึกษา มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษา และชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษา ต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา ดังนั้น โรงเรียนจะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีที่เกิดขึ้นในชุมชน (เกษม ใจถึง, 2546 : 3) จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาจะต้องมีสถาบันหลักของท้องถิ่น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ชุมชนและองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น ที่ใกล้ชิดกับโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้สถาบันเหล่านี้มีโอกาสร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตัดสินใจ และร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งการนำความรู้ ความสามารถและทักษะของคนในชุมชน หรือท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนจะนำมาซึ่งการปรับปรุงพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสม กับความต้องการของท้องถิ่น และชุมชน แต่ความเป็นจริงการปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าว อาจจะสำเร็จ ในบางพื้นที่หรือชุมชนส่วนหนึ่งยังเห็นว่าโรงเรียนยังไม่ยอมรับบทบาทหน้าที่ของชุมชนเท่าที่ควร โดยเห็นว่าชุมชนยังมีความรู้และประสบการณ์การจัดการศึกษาน้อย การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ยังเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น เพียงแต่ให้กำลังทรัพย์และกำลังกายก็พอเพียงแล้ว สำหรับกำลังปัญญาเป็น หน้าที่ครู และบุคลากรภายในโรงเรียนเท่านั้น และในบางชุมชน โรงเรียนก็ไม่ได้แสดงบทบาท หน้าที่ของโรงเรียนต่อชุมชน บทบาทของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาเป็นภารกิจสำคัญอย่างยิ่ง ของสถานศึกษา กล่าวได้ว่า ผู้ปกครองเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการต่างๆ เกิดผลอย่าง รวดเร็ว และเป็นไปในแนวทางที่เหมาะสม โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษา เน้นหลักการกระจายอำนาจ สถานศึกษาให้ชุมชนหรือผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากที่สุด ขมรมพัฒนา ความรู้ด้านระเบียบ กฎหมายและพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู (2545 : 52) ดังนั้นการให้ผู้ปกครองมี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นถือเป็นเรื่องสำคัญมาก

เครือข่ายพัฒนาศึกษาเป็นเครือข่ายที่ตั้งอยู่ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็น ถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลจากความเจริญ บางพื้นที่ไม่มีไฟฟ้า ประชากรเป็นชนเผ่าหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งเดิมที่เป็นเขตพื้นที่ของอำเภอจอมทอง เครือข่ายพัฒนาศึกษาจึงอยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่ เขต 6 มีโรงเรียนในสังกัดทั้งหมด 7 โรงเรียน มีโรงเรียนที่ให้บริการ อยู่ 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา และระดับขยายโอกาส เนื่องจากเครือข่ายพัฒนาศึกษาดังอยู่บน พื้นที่สูง การเดินทางไปเรียนจึงยากลำบาก แต่ละหมู่บ้านอยู่ห่างไกลกันมากจึงมีการเปิดให้บริการ ทั้งโรงเรียนแม่ และโรงเรียนลูกข่าย โรงเรียนในเขตพื้นที่ส่วนใหญ่เป็น โรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวน นักเรียนไม่มาก จึงมีการจัดการศึกษาในระดับที่แตกต่างกัน ในแต่ละโรงเรียนจะมีการจัดการศึกษา ปฐมวัย มีความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าต่อตนเอง สังคม ชุมชน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้ กระบวนการการเรียนรู้และการทำงานของสมองเด็กและช่วงวัยเป็นฐาน โดยการบูรณาการด้วย นวัตกรรมที่ส่งเสริมศักยภาพของเด็กเป็นรายบุคคล สร้างความตระหนักให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการพัฒนาเด็กปฐมวัย เข้าใจถึงความสำคัญของบรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของเด็กปฐมวัย และได้เปิดสอนหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ อนุบาล ปีที่ 1 อายุ 4 ปี และอนุบาล ปีที่ 2 อายุ 5 ปี ด้วยการที่เครือข่าย พัฒนาศึกษาอยู่บนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร และประชากรเป็นชนเผ่า ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครองยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ตามข้อบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รัฐบาลได้สนับสนุนและส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น กล่าวคือ พ่อแม่ ผู้ปกครองมีสิทธิที่จะได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยง ดูเด็กและให้สถานศึกษามีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน ทุกฝ่าย ในการจัดโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 6)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยของเครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ อันจะเป็นข้อมูลสำคัญนำไปปรับปรุง พัฒนารูปแบบการมี ส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของรัฐที่ต้องการให้ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

คำถามการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย เครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะอย่างไร
2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย เครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย เครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
2. ได้รู้รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษาปฐมวัย เครือข่าย พัฒนาศึกษา อำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
3. นำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อพัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษาปฐมวัย เครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยเครือข่าย พัฒนาศึกษา อำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการศึกษาดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

1. สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย
2. รูปแบบการบริหารแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษาระดับ ปฐมวัย เครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอ กัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูปฐมวัย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียนระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือข่ายพัฒนศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2556 จำนวน 7 โรงเรียน รวม 140 คน

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) มีจำนวน 14 คน ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 2 คน ครูปฐมวัย จำนวน 5 คน ตัวแทนผู้ปกครอง จำนวน 7 คน โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการประชุมผู้ปกครอง และผู้ปกครองที่สามารถอ่านออกเขียนได้ และสามารถสื่อสารภาษาไทยกลางได้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเพื่อนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการบริหารแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เครือข่ายพัฒนศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยยึดตามแนวคิดของเอปส์ทีน (Epstein, 1995 : 701-712) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนซึ่งมีรูปแบบการมีส่วนร่วม 6 ด้าน คือ

1. ด้านการเลี้ยงดู
2. ด้านการสื่อสาร
3. ด้านอาสาสมัคร
4. ด้านการเรียนรู้ที่บ้าน
5. ด้านการตัดสินใจ
6. ด้านการให้ความร่วมมือกับชุมชน

ขอบเขตระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษาภายในระยะเวลา 9 เดือนระหว่างเดือนกันยายน 2556 - เดือนมิถุนายน 2557

ขอบเขตสถานที่

โรงเรียนในเครือข่ายพัฒนศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การให้การศึกษาแก่เด็กตั้งแต่อายุ 4 ปี จนถึง 6 ปี ในเครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 4-6 ปี ของเครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นบิดา มารดา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการเป็นผู้ดูแลนักเรียนระดับปฐมวัย โรงเรียนในเครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2556

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การที่ผู้ปกครองของนักเรียนระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือข่ายพัฒนาศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2556 เข้ามามีส่วนรับรู้ แสดงความคิดเห็น ส่งเสริมสนับสนุน ตลอดจนการร่วมปฏิบัติกับทางโรงเรียนเพื่อพัฒนาการเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการเลี้ยงดู หมายถึง การจัดหาที่อยู่อาศัย การดูแลสุขภาพอนามัย การจัดหาอาหาร ที่มีคุณภาพและความปลอดภัยให้แก่เด็ก รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก
2. ด้านการสื่อสาร หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านและโรงเรียนเป็นสองแนว คือ สื่อสารจากโรงเรียนไปสู่บ้านและสื่อสารจากบ้านสู่โรงเรียนเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันในการพัฒนาเด็ก
3. ด้านอาสาสมัคร หมายถึง การที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามาช่วยงานในกิจกรรมพัฒนาเด็กหลายรูปแบบ เช่น การเป็นวิทยากรตามหน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมต่างๆ การไปทัศนศึกษา เป็นต้น
4. ด้านการเรียนรู้ที่บ้าน หมายถึง การที่โรงเรียนให้ข้อมูลข่าวสาร และแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแก่ผู้ปกครองเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ปกครองสามารถสอนเด็กตั้งเป้าหมายทางการศึกษาให้แก่เด็กและสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กให้เป็นทิศทางเดียวกันกับโรงเรียน
5. ด้านการตัดสินใจ หมายถึง โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจในการบริหารโรงเรียน เช่น ในรูปแบบของคณะกรรมการโรงเรียน การจัดตั้งสมาคมผู้ปกครอง หรือเครือข่ายผู้ปกครอง
6. ด้านการให้ความร่วมมือกับชุมชน หมายถึง การที่โรงเรียนประสานงานและร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยเหลือหรือให้บริการแก่ชุมชนรวมทั้งครอบครัวนักเรียนเพื่อส่งเสริมศักยภาพของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษาและพัฒนาเด็กนักเรียนในทุกๆ ด้าน